

Wat mijn God wil

In de jaren vijftig heb ik als jong zangtalent een aantal keren voor een uitverkochte Grote Zaal in het Concertgebouw opgetreden. Dat is nog eens een beginzin waar je mee aan kunt komen! Maar ik moet er wel meteen bij vertellen: ik stond met mijn jongenssopraantje in het koor van de Schreuderschool de drie stukjes in de eerste helft van de Matthäuspassion mee te zingen. Eerst 'O Lamm Gottes unschuldig', aan het eind 'O Mensch, bewein dein' Sünde gross' en daartussenin, en daar moeten we het even over hebben: 'Was mein Gott will, das g'scheh allzeit'.

Als ik dat koraal gehoord heb, blijft het voortdurend in mijn hoofd hangen. Meestal komt het bij de liedjes die niet uit je hoofd willen door een irriterende deun, maar dat valt bij de melodieën die Bach gebruikt wel mee. Daar zijn het voornamelijk de teksten die ergernis veroorzaken.

Waarom loop ik dat te neuriën, denk ik. Ik vind het een zeer bedenkelijke tekst. Niet vanwege het hele lied, daar blijkt uit dat het woord 'God' verbonden wordt met troost en toeverlaat, hij is een helper, een sterke veste, 'mijn hoop, mijn leven', hij is een trouwe heer. Maar die titelregel deugt niet: 'mijn God', wat is dat voor egoïstische toe-eigening? Dat kun je in de afzondering, als je als individu bidt, misschien wel eens verzuchten, maar zo'n tekst als gemeentezang? Nou nee, liever niet.¹

Als je goed kijkt, is de regel een poging om de zinsnede uit het Onze Vader, 'uw wil geschiede', weer te geven, maar daar is duidelijker dan hier: zo *moge* het zijn. In het lied klinkt het als: wat mijn God wil, dat gebeurt altijd. In drie van de door mij geraadpleegde tekstboekjes van Matthäus-uitvoeringen, met vertaling, staat: 'Wat God wil, dat gebeurt altijd.' Onnadenkende vertalers zorgen ervoor dat, voordat je het weet, onnadenkende gelovigen en manipulatieve godgeleerden dat omdraaien, en dan wordt het: alles wat gebeurt, is Gods wil. En wie daar vragen bij stelt, krijgt als nadere uitleg iets over voorzienigheid over zich heen, en 'dat God er wel een bedoeling mee zal hebben', met de kanker van je vriendin, en 'dat Gods wegen ondoorgrondelijk zijn', neem nou zo'n oorlog in de Oekraïne. Dat gebeurt er wanneer de eerste regel van zo'n lied al meteen pretendeert te wéten wat God wil.

Zo kan dat niet meer. En het heeft eigenlijk al nooit gekund. Maar weten we dan niks van God, van zijn of haar bedoelingen? Van wat hij of zij wil? Moeten we bij dat soort dingen maar helemaal uit de buurt blijven?

Nee, dat hoeft niet, maar je moet wel de goede volgorde in acht nemen. Je moet eerst lezen, in heel oude verhalen, wat de God in die verhalen wel en niet wil. Je hoeft niet eerst alles gelezen te hebben, maar elke zondag een stukje bijvoorbeeld, dan kom je al een heel eind.

Je komt in de oude verhalen veel tegen wat wel gebeurt, maar absoluut niet naar zijn wil is, stukken waarin de mensen tegen alles ingaan wat hij vraagt. Maar wat vraagt hij dan? Wat wil hij? 'Niet anders dan dit: recht doen en van harte goed zijn, en in eenvoud wandelen met hem' (Micha 6:8). Hij vraagt ons hem lief te hebben (dat kan hij vragen als bedenker van de liefde),

¹ Maar toch staat het lied in *Psalmen en Gezangen 1938*, het *Liedboek voor de kerken 1973* en het *Liedboek 2013*. Geen protestantse bundel kan kennelijk zonder.

en hem liefhebben betekent alles liefhebben waar hij voor staat: trouw, geluk, vrede, gerechtigheid. Mensen die weten te leven voor elkaar en niet alleen voor zichzelf, die laten iets van God zien. Mensen die elkaar na staan, als naasten, die maken duidelijk wat zijn Naam betekent: Ik ben met je. Mensen die de macht en het streven naar macht hebben afgezworen, die opkomen voor de machtelozen, zich verzetten tegen onrecht en agressie, die laten zien wat zijn wil is, hoe het worden moet, hoe het zijn zal.

Een van de opmerkelijkste stukjes in dat dikke boek hebben wij vanmorgen gelezen. Ik denk dat er geen verhaal in de bijbel staat met zoveel *special effects* als dit. Je zou er iemand met de kwaliteiten van Steven Spielberg bij moeten halen, als je het zou willen verfilmen.

Geestadem ademgeest

Een van de vele uitdrukkingen voor 'nooit of te nimmer' is: als Pasen en Pinksteren op één dag vallen. Dat kan niet. In Ezechiël 37 gebeurt datgene wat nooit gebeurt, en niet kan, tóch. Het is een en al opwekking van de doden - dat is Pasen. En maar liefst negen keer horen we een Hebreeuwse woord dat bij Pinksteren hoort. Het Hebreeuwse woord *roeach*, is, net als in de andere bijbeltaal *pneuma* (Grieks) en zelfs *spiritus* (Latijn) hét woord voor geest, adem en wind. Soms betekent het in de Schriften duidelijk een van die drie, soms ook vallen de betekenissen samen.

Je moet nooit al te veel ophangen aan de oer-betekenis van de woorden, de etymologie, maar hier is het toch wel bijzonder dat het woord *roeach* van een werkwoord komt dat betekent: ruimte geven, verlichting, opluchting bieden. Vervolgens is het ademtucht, een zuchtje wind, en geest gaan betekenen: geest voor zowel een gemoedsstemming als voor het denkvermogen, maar ook voor het fenomeen uit spookverhalen: de leerlingen denken, als ze Jezus' zien na zijn opstanding, dat ze een geest zien (Lukas 24:37). En dan betekent 'dé' geest tenslotte de geest van de heilige God. Niet als een verzelfstandigde manier van openbaren - dat is er in de kerkleer van gemaakt, en veel gelovigen zweren er nog bij die geest als een soort personage te zien - maar de geest van de Heilige, al in de vroegste vertalingen weergegeven met heilige geest, is niet anders dan zoals er in onze taal sprake is van 'handelen in de geest van'.

Zo zijn de leerlingen, zonder Jezus lijfelijk in hun midden, verder gegaan in zijn geest.

Dat vieren we met Pinksteren en het is mooi om, daaraan voorafgaand, vandaag te lezen over dat wat Ezechiël, profeet in ballingschap, gezien heeft in geestvervoering. Hij staat niet boven op een hoogte voor zijn topervaring, maar is in het dal, de vallei. Wat hij ziet, is opstanding van de doden, zo lijfelijk en concreet als het maar kan: botten, spieren, lichamen, huid, ademtucht.

Dit is de kern van het geloof van het bijbelse Israël: daar waar alles definitief afgelopen schijnt te zijn, waar er geen grein hoop op toekomst over is, daar begint het opnieuw. Niet ergens anders, niet in een nieuwe wereld, maar hier, waar je bent, met het aanwezige materiaal, in dit geval botten en beenderen.

Bij de profeet Jesaja waren al veelbelovende woorden gezegd over de vernietiging van de dood en het afwissen van alle tranen (Jesaja 25:8) en bij Daniël (12:2) werd de dood op zijn plaats gezet door hem een diepe slaap te noemen waaruit we zullen opstaan. Hier wordt getuigd van de levenskracht van mensen, hoe die blijft bestaan.

Verdriet nu en het ondenkbare van de dood

Máár. We zeggen dat en zingen erover op een dag dat de oorlogen in deze wereld doorgaan, in Jemen, in Syrië, in Oekraïne. We zien beelden van massagraven, horen de verhalen van mensen die ontroostbaar zijn in hun grote verdriet. En vol angst voor wat nog komen kan.

Maar toch.

Journaliste Shireen Abu Akleh werd doodgeschoten op 11 mei. Waarschijnlijk door een Israëlische kogel. Niet waarschijnlijk, maar honderd procent zeker is dat het Israëlische gewapende en gemaskerde soldaten of agenten waren die een paar dagen later een puinhoop maakten van hun ordehandhaving bij de begrafenis. Beschamende tonelen. Maar toch: haar naam en haar werk, vijftientig jaar lang verslaggeving uit de bezette gebieden, zal langer voortleven dan de anonieme schutter en de orde versturende ordebewaarders.

De mensen die strijden in Oekraïne voor hun vrijheid, hun land, hun geliefden, zullen in gedachten blijven. Hun aanvallers niet.

Ik weet al niet meer in welke serie het fragment zat, maar een gesprekje tussen de politie-agente en een jongetje dat zijn vader heeft zien ombrengen, heb ik onthouden.

‘Wat heb je aan denken aan iemand,’ zegt het kind, ‘en dat hij voortleeft in je hoofd? Hij is nu dood en ik ben nu verdrietig.’ Het blijft lang stil. Dan zegt de agente: ‘Dat is zo. En daar is nu niks aan te doen. Maar het blijft niet zoals het nu is. En weten dat je iemand nooit zult vergeten, dat houdt hem ook in leven.’

Ondenikbaar is de dood van iemand van wie je houdt.

Nu is er verdriet, in de wereld, ook in ons midden. En er komt steeds weer een nieuw nu, met nieuw verdriet. Maar het blijft niet zoals het nu is. In de loop van de tijd slijt het verdriet niet, en het verdwijnt allerm minst. De scherpste kanten gaan er wel af. En daarna komt er iets als het ondenkbare van de dood.

Tot slot

In de bijbelverhalen staat het heel aards, lijfelijk: de dode gaat leven. ‘Kijk hier, mijn handen,’ zegt zo’n levend geworden dode, ‘en breng je hand naar mijn zijde.’ Geloof in mijn leven, niet in mijn dood. Het paasverhaal is een groots vervolg op wat wij lezen: ‘In hen kwam de ademtocht, de levensadem, de zucht van verlichting, en zij leefden. Ze stonden op hun voeten, een machtige schare, onafzienbaar.’

In het vervolgverhaal daalt de geest van God op mensen neer. Ze raken zwaar en voorgoed geïnspireerd, en gaan de wereld door om het met anderen te delen: hoop op bevrijding van alles wat je bindt en vasthoudt in een heilloos bestaan, geloof in een nieuw begin, een hemelse stad die op aarde neerdaalt, en liefde voor elkaar, veel; voor jezelf - ook niet vergeten; en voor degene die ons van den beginne heeft liefgehad.

Was mein Gott will, weet ik niet altijd, maar dit wil ik: dat Pasen en Pinksteren altijd op één dag zullen vallen, déze dag.

Ik wil blijven geloven dat de dood verslagen is, dat het leven en de liefde het zullen winnen.

En wij zullen horen
en wij zullen opstaan
en lachen en juichen en leven!

Zo moge het zijn.
Shireen Abu-Akleh